

MUTISMUS

Vymezení

- **ztráta schopnosti verbálně komunikovat**
- lidská řeč X psychogenní faktory
- hraniční problematika mezi různými vědními obory – psychiatrie, psychologie, foniatrie a logopedie
- není podmíněný poškozením CNS

Mutismus

- primárně psychogenně podmíněná porucha
- maladaptivní obranný mechanismus
- reakce na akutní psychotraumatizující podnět nebo chronickou frustraci

- obtíže ve zvládnání situace – přiměřenost věku a celkové situaci dítěte

Mutismus dle MKN-10

- F94 – poruchy sociálních funkcí s nástupem v dětství a dospívání
- F94.0 Elektivní mutismus
- Stav, který je charakterizován mlčením v určitých situacích. Je výrazně emočně determinován a dítě demonstruje, že za určitých situací je schopno mluvit, ale za jiných definovatelných situací mluvit přestane.
- Tato porucha je obvykle sdružena s určitými rysy osobnosti, jako je sociální úzkost a odtažitost, citlivost nebo odpor.
- Selektivní mutismus

Mutismus

- předškolní věk.....dospělost
- čtenější výskyt u dívek

- případné zachování neverbální komunikace
- může být přítomen šepot nebo jednoslovné odpovědi

- Prevalence – 3 – 8/10 000 dětí

Klasifikace mutismu

- celá řada pojetí
- totální
- (s)elektivní
- *...v jaké situaci bude mluvit neurčuje osoba s mutismem, ale diktuje to situace sama...*

Etiologie mutismu

- děti předškolního a mladšího školního věku
- pravděpodobnost vzniku poruchy není závislá na inteligenci
- **endogenní faktory**
- **exogenní faktory**

Tři základní skupiny etiopatogenetických faktorů

1. **bezprostředně vyvolávající faktory** – akutní psychotraumatizace
 - a) začátek povinné školní docházky
 - b) změna prostředí, stěhování, konflikty mezi rodiči, nepřiměřené tresty, odpor proti nepřiměřeným nárokům, výsměch

Tři základní skupiny etiopatogenetických faktorů

2. predispoziční faktory – osobnostní konstituce + chronická frustrace x akutní psychotraumatizace

- a) faktory ovlivňující celkovou funkčnost dítěte – schopnosti začlenit se mezi vrstevníky+ adaptace na změny (SVP)
- b) rodinné faktory – hyperprotektivní výchova+separační úzkost, nadměrné nároky spojené s trestáním nebo nedostatečnou emocionální podporou, nejednotnost ve výchově, konflikty mezi rodiči, sourozenecká rivalita
- c) osobnostní rysy – anxiózní děti, pocity neschopnosti/viny, příp. opoziční chování
- d) chronické stresové faktory – nadměrná přísnost učitele, strach z trestu, strach ze spolužáků

Tři základní skupiny etiopatogenetických faktorů

- **3. udržovací faktory**

- a) přetrvávání výše uvedených skupin faktorů

- b) reakce okolí na mutismus – tresty, výsměch, izolace, „podplácení“

Diagnostický proces

- definování situace – realizace kom. záměru
- nevyskytuje se náhlé poranění CNS, neurologické onemocnění
- chápání řeči je pro komunikaci dostačující

DD

- Vyloučení obtíží podmíněných poruchami CNS a obtížemi ve vývoji řeči
- „obtíže unikající pozornosti“ do zahájení povinné školní docházky
- Landau-Kleffnerův syndrom
- PAS
- emoční poruchy – nepřítomnost identifikovatelného psychotraumatického faktoru ve vztahu k začátku mutismu – postupný vývoj mutistických obtíží + osobnostní charakteristika
- depresivní afektivní porucha

Záznamový arch k vyšetření mutismu

A. Hodnocení verbálních a neverbálních projevů

Je-li to vhodné, použijte k hodnocení verbální a neverbální komunikace níže uvedené kódování. Nevy-
stihuje-li kódování projevy nebo je-li ho třeba doplnit, specifikujte.

Verbální komunikace – kódování:

VK 0 – beze změny předchozí úrovně

VK 1 – omezená, např. jen jednoslovní odpovědi na otázky, šepot

VK 2 – úplné chybění verbálních projevů

Neverbální komunikace – kódování:

NK 0 – dítě kompenzuje neverbální komunikací řečový deficit v prostředí, kde nemluví (kompenzační
gesta, vyjádření potřeb, vyhledávání očního kontaktu)

NK 1 – omezená, např. projev souhlasu či nesouhlasu

NK 2 – projevy odmítání kontaktu, negativismu – vyhýbání se očnímu kontaktu, odvrácení se, obranné
postoje

I. V mateřské škole nebo ve škole (např. s dospělými VK 1, NK 0; v přítomnosti dětí VK 0, NK 0):

– s dospělými:

– s dětmi v přítomnosti dospělých osob:

– s dětmi bez přítomnosti dospělých:

Specifikujte, jsou-li projevy rozdílné v závislosti na vyučujícím, předmětu atd.:

Jiná pozorování:

II. V rodinném prostředí:

(Specifikujte, jsou-li přítomny rozdíly ve verbální komunikaci v přítomnosti jednotlivých členů domác-
nosti, kupř. matka – VK 0, NK 0; otec – VK 2, NK 1.)

– v přítomnosti příbuzných:

– v přítomnosti neznámých osob (návštěva, obchod apod.):

Jiná pozorování:

III. Při klinickém vyšetření:

– v přítomnosti rodiče/rodičů:

– bez přítomnosti rodičů:

Jiná pozorování:

B. Vznik a vývoj projevů mutismu

I. věk při objevení mutistických projevů:

II. trvání:

III. dosavadní průběh (stabilizovaný stav, zlepšování, zhoršování, proměnlivost projevů, jiné):

IV. identifikovatelná psychotraumatizující okolnost související se vznikem projevů: ne – ano:

C. Osobnostní rysy

(např. strnulost, submisivnost, nedisciplinovanost, opoziční chování, dominance, agresivita)

Jiné (rozdíl v projevech doma a ve škole, ve vztahu k dospělým a vrstevníkům apod.):

D. Změna funkčnosti zapříčiněná mutismem

(narušení běžného chodu domácnosti, klasifikace ve škole, opakování ročníku, problémy s disciplínou,
vynucování si odměn, úlev, začlenění ve skupinkách vrstevníků):

E. Rodinné prostředí, výchovné přístupy

I. celkové hodnocení rodinné atmosféry:

– harmonické

– konfliktní (specifikovat):

II. převládající výchovný styl (styly při nejednotném výchovném přístupu):

F. Přidružené poruchy

I. rizikové faktory vzbuzující podezření na organické postižení CNS:

II. poruchy řeči, specifické vývojové poruchy:

III. mentální retardace (IQ):

IV. další diagnózy:

G. Dosavadní vyšetření a terapie

.....
.....
.....
.....

H. Návrh doplňujících vyšetření

.....
.....
.....
.....

Závěr: – elektivní mutismus

– jiný typ mutistických projevů:

Datum:

Podpis:

Mezioborová spolupráce

- psychologické vyšetření (IQ, projektivní metody)
- neurologické vyšetření – EEG
- foniatrické vyšetření
- ORL vyšetření

Zamezte nepřátelskému chování a tlaku zvenčí

Očekávání
a tlak
na
výkon

Časté
zesměš-
ňování

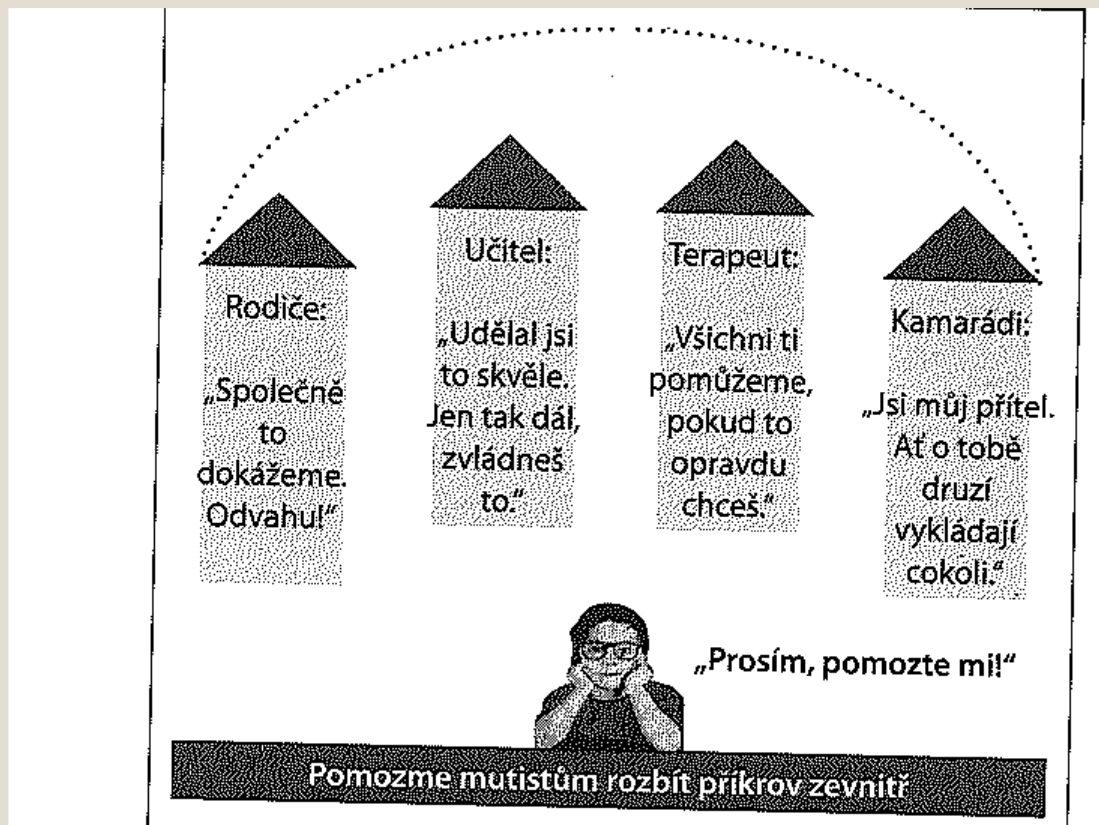
„Jsi
hloupý,
nebo
co?“

„Být to
moje
dítě,
tak...“

„A teď
mluv,
jinak...“

„Chci odsud!“

Výběr z doporučení – k diskusi – žák ZŠ

- „tlak“ na verbální komunikaci může posílit úzkostnost – v žádném případě nenutit žáka k verbální komunikaci
- dát najevo pochopení, že mluvení může být obtížné
- návštěva v domácím prostředí, mimo školu – posílení vztahu dítě x učitel

Výběr z doporučení – k diskusi – žák ZŠ

- podpora všech forem komunikace – diskuse s rodiči
- aplikace jiných formy komunikace – písemnou, neverbální, příp. některou z metod alternativní či augmentativní komunikace:
- stíratelná tabulka, papír + tužka
- symboly, manuální znaky
- kartičky se slovy, písmeny, číslly – dle potřeby
- využití uzavřených otázek – ano x ne – sledovat neverbální komunikaci – dle potřeby otázky opakovat
- zadávat žákovi takové úkoly, které může splnit, aniž by narazil na potíže se slovní komunikací (např. ukaž, vypočítej, zadej do počítače apod.)
- místo k sezení – přehled o celé třídě

Výběr z doporučení – k diskusi – žák ZŠ

- zprostředkovat žákovi pocit rovnocenného komunikačního partnera, i když komunikuje neverbálně – pozitivně motivovat
- pokud žák zahájí interakci s dospělým – pochvala 😊
- pokud žák získává jistotu v interakci s dospělým – rozšířit příležitosti k „tréninku“
- neupozorňovat na žáka, nestavět ho do centra pozornosti ve třídě
- práce ve skupinkách – mezi dobrými přáteli 😊 - eliminace pocitu osamělosti
- spolupráce se spolužáky i v prostředí mimo třídu
- participace na komunikaci ve třídě – zašeptat odpověď do ucha spolužáka
- na případný verbální projev žáka reagovat zcela běžným způsobem
- podpůrné neverbální reakce i z naší strany – vizuální zpětná vazba 😊

Výběr z doporučení – k diskusi – žák ZŠ

- zohledňovat obtíže při psaní pramenící z možné nedostatečné zpětné sluchové vazby
- nestresovat žáka snahou o hlasité čtení před třídou
- rozvíjet vnitřní řeč, porozumění řeči i čtenému textu
- podtržení, zakroužkování informací – odpověď

Výběr z doporučení – k diskusi – žák ZŠ

- podpora sebevědomí snižuje úzkost
- posilovat kladné sebehodnocení žáka tím, že dostane možnost vyniknout v oblastech nevyžadujících verbální projev – kresba, psaní, tvoření z keramické dílny, práce se stavebnicí apod.
- sdílení zážitků, informací – email, sešit, „prostředník“

Výběr z doporučení – k diskusi – žák ZŠ

- při komunikaci používat slovní stereotypy – standardně užívané formulace, které se během komunikačních situací opakují a které poskytují žákovi s mutismem prostor pro adaptaci
- respektovat individuální tempo vlastní terapie mutismu
- spolupráce s logopedem + dalšími zainteresovanými osobami

Informace z pohledu pedagoga

- Identifikace obtíží dítěte v komunikaci – zdroje informací
- Aplikované strategie – motivace ke komunikaci
 - časový rozsah x výsledky
- Komunikace se spolužáky, školním personálem
 - ano x ne x občas x nevím
- Detaily o komunikaci dítěte
 - osoby/situace, kdy se verbální komunikace daří

Informace z pohledu pedagoga

- Zvládání dalších situací/činností/rutiny
 - jídlo, toaleta (podpůrné strategie)
- Formy komunikace, které dítě užívá v interakci s ostatními
 - oční kontakt, gesta, symbol
- Průběh situace, pokud je dítě zařazeno do větší skupiny spolužáků
- Aplikované postupy podpory
 - (personální, materiální – symboly)
- Silné stránky dítěte
 - školní a sociální dovednosti
- Výběr oblastí, které je třeba v rámci výuky rozvíjet
 - školní a sociální dovednosti
- Zájmy dítěte 😊

Informace z pohledu pedagoga

- Postoj dítěte k:
 - zadaným úkolům, výuce
 - volnočasovým aktivitám a hrám
 - vrstevníkům
 - zaměstnancům školy
- Doporučení pro ostatní – předání zkušeností – „co se ne/osvědčilo“
- Další důležité informace

Informace z pohledu rodiče

- Obavy rodiče, časový rozsah
- Průběh raného vývoje dítěte
- Komunikace v domácím prostředí
 - Komunikační partneři – rozdíly v navazování a realizaci interakce
 - Komunikace s jinými dětmi, osobami mimo školní prostředí

- Doporučení pro podporu v denní rutině
- Obtíže v komunikaci v rodině – anamnestické údaje
- Další jazyky užívané v domácím prostředí
- Další užitečné informace – doporučení

Fáze „komunikační jistoty“

- Dítě nekomunikuje, ani se „neúčastní“
- Dítě spolupracuje, ale komunikace je limitovaná
- Dítě komunikuje neverbálními prostředky
- Dítě využívá zvukových prostředků, např. směje se, vokalizuje
- Dítě mluví „na doslech“ komunikačního partnera, ale ne přímo na něj
- Dítě používá izolovaná slova s určitými osobami
- Dítě užívá souvislý projev s určitými osobami
- Dítě komunikuje se širší skupinou osob
- Dítěti se daří komunikovat v širším spektru prostředí/situací
- Dítě komunikuje volně – osoby/prostředí/situace 😊

Komunikační mapa

Dítě komunikuje s:	doma	u příbuzných/ blízkých	komunita	škola	jiné prostředí
matkou					
otcem					
sourozencem					
příbuzným/blízkým					
učitelem					
dospělým ve škole					
kamarádem					

Ano
Ne
Občas
?

Zdroje

- BENDO VÁ, P. (2011). Dítě s narušenou komunikační schopností ve škole. Praha: Grada.
- HARTMANN, B., LANGE, M. Mutismus v dětství, mládí a dospělosti: Rádce pro rodinné příslušníky, postižené, terapeutu a pedagogy. 1. vydání. Praha: Triton, 2008.
- KLENKOVÁ, J. (2006). Logopedie. Praha: Grada.